

אליפלט / נתן אלתרמן

מערך שיעור

מידע למורים

<p>נלמד את שירו של נתן אלתרמן "אליפלט" ונשווה בינו ובין כרזות לעידוד גיוס בקרב בני נוער מתקופת קום המדינה. דרך ההשוואה נעסוק בשאלה האם זה שיר הלל לגבורת החיילים המקריבים את נפשם למען המולדת או שיר מחאה שיוצא נגד אתוס ההקרבה וחותר תחתיו.</p>	<p>תיאור קצר של השיעור</p>
<p>כיתות ז-ט שירה עברית מודרנית</p>	<p>קהל היעד ונושא בתכנית הלימודים</p>
<ul style="list-style-type: none"> • התגייס מיד – כרזת גיוס לצבא הבריטי במלחמה השנייה • הודעה לחיילי שירות 1948 • המסייע לגילוי משתמטים מסיר חרפה מן העיר • איש איש על משמרתו • אורי מורי רוצה להתגייס • השיר "אליפלט" מולחן ומושר 	<p>פרטי מקור השיעור מתבסס עליהם</p>
<p>45 דקות</p>	<p>אורך הפעילות</p>
<ul style="list-style-type: none"> • מילות השיר אליפלט באתר שירונט • חיוכו של אליפלט, מאמר של אריאל הירשפלד באתר מקראנט • הלך ומלך: אלתרמן – בנהמיין ומשורר לאומי, ספרה של זיווה שמיר על נתן אלתרמן בגרסה אינטרנטית. פרקים 4-6 (עמודים 120-198) <p>עוסקים בדמות החייל האנטי-גיבור בשיריו של אלתרמן, וכוללים גם דיון בשיר "אליפלט".</p>	<p>חומר רקע למורה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • אמצעי הקרנה והשמעת קובץ אודיו • מילות השיר "אליפלט" מאת נתן אלתרמן, מודפסות או מוקרנות על הלוח 	<p>ציוד והכנות מוקדמות</p>
<p>דף חקר פריט מקור לעבודה בזוגות</p>	<p>קבצים ותכנים נוספים</p>

מהלך השיעור

<p>מהלך ההוראה ואורך השיעור</p>	<p>תיאור הפעילות</p>
<p>פתיחה</p>	<p>נקרין על הלוח את ארבע הסיסמאות הבאות – סיסמאות לגיוס קרבי של ימינו:</p>

<ul style="list-style-type: none"> • ישראלי אמיתי לא משתמט • אחריי לצנחנים • קרבי זה הכי אחי • האדם שבטנק ינצח <p>נזמין את התלמידים להשתתף בסקר ולהצביע במכשירים הניידים: סקר סיסמאות גיוס. סקר זה פתוח לכלל המשתמשים.</p> <p>לחלופין, תוכלו להכין סקר ייחודי לכיתתכם בעזרת Google Forms. הוראות ליצירת סקר ניתן לראות בסרטון הזה, וכמו כן מצורפת דוגמה לתוצאה סופית. נזמין את התלמידים לבחור את הסיסמה המשכנעת ביותר לדעתם.</p> <p>נקרין את התוצאות על הלוח וננהל שיחה קצרה על הכרזה המנצחת והכרזה המפסידה. אילו אלמנטים יוצרים מוטיבציה? מה יוצר הרתעה? וכד'. נשאל – לדעתכם, למה צריך סיסמאות מהסוג הזה ומה תפקידן? נשמע תשובות אפשריות.</p>	
<p>נקדים ונסביר: כמו הסיסמאות שאנחנו מכירים היום, גם פעם פורסמו כרזות שמטרתן לעודד גיוס. היום נכיר כמה כרזות משנות ה-40 של המאה העשרים. נחלק את התלמידים לזוגות, כל זוג יקבל פריט מקור אחד (כמובן שתהיינה כפילויות).</p> <p>חלקו לתלמידים דף ניתוח פריט מקור (מצורף למערך) ושלחו לכל זוג תלמידים קישור לאחת הכרזות הבאות:</p> <ul style="list-style-type: none"> • התגייס מיד – כרזת גיוס לצבא הבריטי במלחה"ע השנייה • הודעה לחיילי שירות 1948 • המסייע לגילוי משתמטים מסיר חרפה מן העיר • איש איש על משמרתו • אורי מורי רוצה להתגייס 	<p>חקירה עצמית של פריטי המקור</p>
<p>נשוב למליאה. נשמע איזה מידע הצליחו התלמידים לדלות מן הכרזות. נתייחס לצבעים, לגודל הגופן, להדגשות וכו'.</p> <p>ננהל שיחה קצרה על משמעות הכרזות, על האתוס שעולה מהן וכיצד הוא מתבטא בכרזות.</p> <p>לדוגמה: "התגייס מיד, הצל את ילדיך" – הגיוס הוא חובה ערכית בעבור כל מי שרוצה לשמור על ביטחון הדור הבא.</p> <p>נעמוד על כך שאחד התפקידים של הכרזות הוא לעודד מוטיבציה, מתוקף המתח הטבעי המובנה בעת הגיוס: מצד אחד, הרצון להשתייך ולקחת חלק במשימה</p>	<p>לימוד קצר במליאה על פריטי המקור</p>

<p>הלאומית, ומצד אחר, הפחד הטבעי לסכן את החיים בעבור משימה זו.</p>	
<p>נחלק לתלמידים את מילות השיר "אליפלט" ונשמע אותו יחד עם בקישור. ניתן לתלמידים רקע קצר על השיר: השיר נכתב על ידי נתן אלתרמן לבתו תרצה אתר, ששירתה בלהקה צבאית, והולחן על ידי סשה ארגוב. אתר ביצעה אותו לראשונה בשנת 1959. השיר נכתב בנוגע למלחמת העצמאות, במודעות לציווי הגבורה של שירת תש"ח, ובהתכתבות איתה.</p> <p>נשאל שאלות הבנה:</p> <ul style="list-style-type: none"> • מה אנחנו יודעים על אליפלט משני הבתים הראשונים של השיר? איזה מין ילד הוא היה? • מדוע השכנים אומרים שאליפלט "הוא ילד בלי אופי"? מה הכוונה בביטוי זה, לדעתכם? • "אם נסביר לך, מה זה יועיל?" – מדוע אין טעם להסביר דברים לאליפלט? • מה מתרחש בשני הבתים האחרונים? במה שונה דמות אליפלט בבתים האלה מדמות הילד שהכרנו בשני הבתים הראשונים? במה היא דומה? • לפי השיר, מדוע, "הוא זחל כך ישר אל האש"? • מה אומר המלאך גבריאל לאליפלט המת? מדוע הוא אומר לו את המילים האלה, לדעתכם? • האם אליפלט הוא גיבור? האם השיר מבקש לשבח אותו או ללעוג לו? מה אתם מרגישים כלפי הדמות שלו? 	<p>היכרות עם השיר "אליפלט"</p>
<p>נשוב אל הכרזות שפגשנו בתחילת השיעור ונשאל –</p> <ul style="list-style-type: none"> • האם יש דמיון בין המסר שמעבירות הכרזות ובין המסר שמעביר השיר? האם ישנם הבדלים? • איך מצטיירת דמות החייל העברי בכרזות? איך היא מצטיירת בשיר? • לדעתכם, איך מרגיש חייל קרבי כשהוא רואה את הכרזות שהכרנו? איך הוא מרגיש כשהוא שומע את השיר הזה? • האם אליפלט הוא שיר מחאה? האם הוא שיר הלל? 	<p>חיבור בין הכרזות ובין השיר</p>
<p>בעזרת התשובות שיעלו, נלמד עם התלמידים את שתי הפרשנויות האפשריות לשיר "אליפלט".</p> <p>הפרשנות של חוקרת הספרות זיווה שמיר תואמת את רוח הכרזות. לדבריה, אלתרמן כתב את השיר "אליפלט" כשיר הודיה, כדי לספר את סיפורו של החייל הפשוט, אחד מהקולקטיב, המשליך את חייו מנגד, ובשיר זה הוא מבכה את החיים הצעירים שנגדעו בשדה הקרב.</p>	<p>פרשנויות לשיר</p>

<p>השיר מבקש להלל את החיילים שברגע האמת זחלו אל תוך האש, גם "מבלי דעת מדוע" – בלי לשאול "כיצד ובשל מה זה ואיך", פשוט מכיוון שזה היה תפקידם – להגן על המולדת. ילד שבמבט ראשון נראה לנו חסר אופי, סתמי, לא עומד על שלו וכן הלאה, הופך ברגע האמת לחייל גיבור שמקריב את חייו למען חבריו ומחדש את התחמושת כדי שיוכלו לנצח במלחמה.</p> <p>על פי חוקר הספרות אריאל הירשפלד, מדובר בשיר מחאה. הירשפלד מצביע על הקבלה בחריזה ובמצלול בין שני הבתים הבאים:</p> <p>כשגוזלים מידיו צעצוע – ובשובו מהומם ופצוע הוא נשאר מבולבל ומחייך – התמוטט הוא, כרע וחייך</p> <p>לדבריו, השוואה זו בין ה"ביש גדא" של תחילת השיר ובין החייל המקריב עצמו בסופו, מבקשת לערער על אתוס הגבורה הישראלי של לוחמי תש"ח: אליפלט הופך להיות סמל לחייל המת, ובשיר זה החייל מצטייר כתם גמור, שהכלל מנצל את תמימותו ושולח אותו למות בקרב. "אליפלט" מאיר את האתוס כולו באור מצמרר ומר.</p>	
<p>הכרזות שהכרנו מאפשרות לנו הצצה לאתוס הגבורה של מלחמת העצמאות ולמציאות המורכבת שבה הוא נוצר: מדינת ישראל נאלצה להילחם על עצם קיומה ממש מרגע הקמתה, והיה צורך אמיתי בכוח אדם רב שיתגייס למלחמה, גם במחיר גבוה של קורבנות רבים. במציאות זו נולד האתוס שלפיו יש להתגייס מיד לחיל קרבי ולהילחם למען המולדת, ולא תמיד היה מקום לשאלות "כיצד, בשל מה זה ואיך".</p> <p>אך בתוך האתוס ישנם גם סדקים, שהשיר "אליפלט" מאפשר לנו הצצה אליהם, אולי מכיוון שהשיר נכתב כעשר שנים לאחר מלחמת העצמאות, ותודעת ההישרדות פינתה מקום למבט מפוכח על העבר. ייחודו של השיר בכך שהוא מבטא מורכבות ואפילו ביקורת כלפי אתוס הגבורה של תש"ח, אך אלתרמן מצליח לעשות זאת במבט שיש בו גם חמלה והבנה כלפי הנסיבות שבהן עוצב האתוס הזה.</p>	<p>סיכום</p>

